

Granskning av läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser

Region Örebro läns revisorer

Oktober 2022

Louise Tornhagen, certifierad kommunal revisor

Sofia Persson, revisionskonsult

Caroline Tham Johansson, revisionskonsult

Carl-Gustaf Folkesson, certifierad kommunal revisor

Sammanfattning

PwC har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Region Örebro genomfört en granskning av läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser.

Granskningens syfte har varit att bedöma om hälso- och sjukvårdsnämnden och regionstyrelsen har en tillräcklig intern kontroll som säkerställer att läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser utförs enligt gällande riktlinjer vilket ger förutsättningar för en ändamålsenlig och patientsäker läkemedelshantering.

Utifrån genomförd granskning är vår revisionella bedömning att regionstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden *inte helt* har en intern kontroll som säkerställer att läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser utförs enligt gällande riktlinjer vilket ger förutsättningar för en ändamålsenlig och patientsäker läkemedelshantering.

Bedömningen grundar sig på delbedömningar av revisionsfrågorna nedan. Se respektive revisionsfråga i rapporten för fullständiga bedömningar

Revisionsfråga	Bedömning	
1. Finns det rutiner och riktlinjer för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser och är dessa kända i verksamheten?	Ja Det finns rutiner och riktlinjer för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser som utgår från föreskrifter och allmänna råd om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården (HSLF-FS 2017:37).	
2. Sker det en styrning och uppföljning av hur verksamheten arbetar med läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser?	Delvis För vårdcentralerna sker en styr och uppföljning via krav- och kvalitetsboken. Mål saknas för område specialiserad vård. Det saknas vid tiden för granskningen målnivåer för granskat område. Det sker en uppföljning bland annat via patientsäkerhetsberättelsen.	

3. Sker läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser i tillräcklig utsträckning inom länets hälso- och sjukvård?

Ej bedömt

Det saknas uppsatta mål för område specialiserad vård för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser. För primärvården finns det mål och måttetal och en regelbunden uppföljning sker. I och med att det inte finns några målnivåer är det inte heller möjligt att bedöma huruvida de är tillräckligt eller ej. Sammantaget gör det att revisionen inte kan uttala sig om läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser görs i tillräcklig utsträckning.

Följs läkemedelsgenomgång och läkemedelsberättelse upp av ansvarig styrelse/nämnd?

Delvis

Styrelse och nämnd i stort får en återrapportering i förhållande till uppsatta mål och det arbetet som bedrivs inom området. Det har inte fattats några beslut med anledning av rapporteringen utan informationen läggs till handlingarna.

Rekommendationer

Efter genomförd granskning lämnas följande rekommendationer:

- Säkerställ att det finns uppsatta mål avseende både kvantitet och kvalitet för läkemedelsgenomgångar inom hälsoval Örebro län och område specialiserad vård.
- Säkerställ att det finns praktiska förutsättningar för att genomföra läkemedelsgenomgångar i både primärvård och specialiserad vård.
- Säkerställ att det finns uppsatta mål avseende både kvantitet och kvalitet för läkemedelsberättelser och följ upp resultatet både på kliniknivå och för hälso-och sjukvårdsförvaltningen.
- Säkerställ att utbildning och understödjande funktioner som apotekarstöd finns i tillräcklig omfattning tillgänglig för läkare.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och revisionsfrågor	4
1.3 Revisionskriterier	5
1.4 Avgränsning	5
1.5 Metod	5
2. Granskningsresultat	6
2.1 Rutiner och riktlinjer	6
2.2 Styrning och uppföljning	7
2.3 Läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser i tillräcklig utsträckning	9
2.4 Återkoppling till styrelse och nämnd	10

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Läkemedel är en viktig behandlingsmetod i hälso- och sjukvården och kan bidra till bättre hälsa, funktionsförmåga och livskvalitet för befolkningen. Äldre personer har ofta en omfattande läkemedelsanvändning och den har ökat under många år. Den ökade läkemedelsanvändningen medför också olika läkemedelsrelaterade problem som läkemedelsbiverkningar och interaktionseffekter.

Läkemedelsrelaterade problem är en av de vanligaste bristerna i vården och kan få mycket allvarliga konsekvenser. Läkemedelsrelaterade problem har under de senaste åren rapporterats leda till en ökad sjuklighet och ökade antal inläggningar i slutenvård för äldre. Det stora antalet läkemedelsrelaterade problem är ofta kända, dosberoende läkemedelsbiverkningar och skulle i många fall kunna förebyggas.

Det finns olika åtgärder att vidta för att undvika läkemedelsrelaterade problem. Läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser är två metoder som har fått stor spridning. Läkemedelsgenomgångar används främst för att öka patientsäkerhet och kvalitet vid långvarig läkemedelsbehandling. Metoden kan bland annat förhindra att patienter tar läkemedel som de inte längre behöver, är olämpliga för äldre, påverkar varandra negativt eller orsakar biverkningar. Läkemedelsberättelsen ska vid utskrivning från slutenvård upprättas av läkare i patientjournalen och göras tillgänglig för patient och nästa vårdgivare.

I Region Örebro län har Läkemedelscentrum ett övergripande ansvar för läkemedelsfrågor. Läkemedelscentrum arbetar bland annat med läkemedelsrekommendationer (genom Läkemedelskommittéverksamhet), läkemedelshantering, upphandling, uppföljning, klinisk farmaci och med framtagande av övergripande rekommendationer och styrande dokument, som gäller för hela hälso- och sjukvården.

Mot bakgrund av de risker som är förenade med en felaktig läkemedelsanvändning har revisorerna i Region Örebro län uppmärksammat detta i sin riskanalys och beslutat att genomföra en granskning av hur regionen arbetar med läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser.

1.2 Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen har varit att bedöma om hälso- och sjukvårdsnämnden och regionstyrelsen har en tillräcklig intern kontroll som säkerställer att läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser utförs enligt gällande riktlinjer vilket ger förutsättningar för en ändamålsenlig och patientsäker läkemedelshantering.

- Finns det rutiner och riktlinjer för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser och är dessa kända i verksamheten?
- Sker det en styrning och uppföljning av hur verksamheten arbetar med läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser?
- Sker läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser i tillräcklig utsträckning inom länets hälso- och sjukvård?

- Följs läkemedelsgenomgång och läkemedelsberättelse upp av ansvarig styrelse/nämnd?

1.3 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens analyser och bedömningar.

- Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)
- Patientsäkerhetslag (2010:659)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården HSLF-FS 2017:37 11 Kap
- Verksamhetsplan med budget 2022

1.4 Avgränsning

Granskningen avgränsas till läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser. Uppgift om förekomst av läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser omfattar hela länet. När det gäller intervjuer sker avgränsning enligt nedan metodavsnitt.

1.5 Metod

Granskningen har genomförts genom intervjuer, dokumentstudier och statistik av läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser.

Intervjuer genomförs med företrädare från:

- Läkemedelskommittén och Läkemedelscentrum
- Områdeschef område specialiserad vård, verksamhetschef medicinska kliniken och verksamhetschef ortopedi- och handkirurgi.
- Chef Hälso- och sjukvårdsstaben Regionkansliet och medicinsk rådgivare
- Områdeschef område nära vård och med medicinsk rådgivare
- Företrädare från tre vårdcentraler i länet

De intervjuade har beretts möjlighet att sakgranska rapporten.

2. Granskningsresultat

2.1 Rutiner och riktlinjer

Revisionsfråga 1: Finns det rutiner och riktlinjer för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser och är dessa kända i verksamheten?

2.2.1 Iakttagelser

Läkemedelsgenomgångar finns reglerade i 11 kap. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2017:37) om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården. I kapitlet finns bland annat regler om enkel respektive fördjupad läkemedelsgenomgång. Av dessa framgår bland annat att vårdgivaren ska erbjuda de patienter som är 75 år eller äldre och som är ordinerade minst fem läkemedel en enkel läkemedelsgenomgång vid besök hos läkare i öppen vård och inskrivning i sluten vård. En fördjupad läkemedelsgenomgång ska erbjudas till patienter som efter en enkel läkemedelsgenomgång har kvarstående läkemedelsrelaterade problem eller där det finns en misstanke om sådana problem. Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd framgår vidare att när en patient, som under vårdtillfället har fått en läkemedelsgenomgång, skrivs ut från sluten vård, ska en läkare upprätta en läkemedelsberättelse i patientjournalen.

Rutiner Region Örebro län

Det finns en övergripande rutin för läkemedelsgenomgång *Rutin för läkemedelsgenomgång i samverkan* (giltig från 191001 och uppdaterad 2022). Dokumentet är en överenskommelse mellan Region Örebro län och kommunerna i Örebro län. Rutinen utgår från föreskrifter och allmänna råd om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården (HSLF-FS 2017:37).

I krav- och kvalitetsboken som utgör förfrågningsunderlag med förutsättningar för att bedriva primärvård (i egen regi och privat regi) 2022 beskrivs att läkemedelsgenomgångar ska genomföras enligt regionens fastställda riktlinjer. Samstämmiga intervjuuppgifter bekräftar att de är väl förtrodda med regionens rutiner för läkemedelsgenomgångar och det beskrivs vidare att det finns en tydlig styrning av detta genom krav- och kvalitetsboken som beskrivs vidare i revisionsfråga 2.

Inom hälso- och sjukvårdsförvaltningen har ett dokument *Riktlinjer och rutiner för ordination och hantering av läkemedel* (2022-04-05) även kallat "Gröna häftet" tagits fram. Rutinen utgår från föreskrifter och allmänna råd om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården (HSLF-FS 2017:37). Det sker också en hänvisning till det regiongemensamma dokumentet *Rutin för läkemedelsgenomgång i samverkan*. Representanter från område specialiserad vård beskriver att det finns en god kännedom om dessa rutiner i verksamheten.

Sedan hösten 2021 genomför läkemedelscentrum en introduktionsutbildning för nyanställda läkare på kirurgkliniken som omfattar bland annat läkemedelsgenomgång och läkemedelsberättelse. Detta mot bakgrund av otillräcklig introduktion inom läkemedelsområdet och som reaktion på avvikelserapportering och kvalitetsmätningar inom vårdprocess läkemedel.

Som en tjänst till klinikerna och vårdcentralerna erbjuder läkemedelscentrum tillgång till klinisk farmaci. Kliniska apotekare stödjer läkarna genom att ta fram ett farmaceutiskt underlag för läkemedelsgenomgång (enkel eller fördjupad). I nuläget har ortopedkliniken i Lindesberg, infektionsavdelningen USÖ, psykiatriavdelning 2 på USÖ samt kirurgkliniken på USÖ, Lindesberg och Karlskoga stöd av totalt 5 kliniska apotekare i verksamheten. De kliniker som idag erhåller apotekarstöd uppskattar tjänsten och vill ha kvar eller utöka omfattningen. Resurserna som finns är begränsade och därför kan Läkemedelscentrum endast erbjuda ett fåtal enheter denna tjänst. Granskningen visar att specialistvårdens intresse av att ta stöd av kliniska apotekare har ökat, och vid tiden för granskningen har Läkemedelscentrum fått godkänt att anställa ytterligare en klinisk apotekare med uppdrag mot Område specialiserad vård.

På ortopedkliniken i Örebro har kliniken utvecklat en samverkan med geriatriken. Samverkan innebär att ortopedkliniken agerar som konsulter och genomför operationer, men att geriatriken har helhetsansvar för patienterna när det gäller läkemedelsfrågor.

Från intervjuer följer att det årligen genomförs en kvalitetsgranskning i samtliga verksamheter genom en enkätundersökning och där en fråga är om det finns rutiner och riktlinjer.

2.2.2 Bedömning

Revisionsfråga 1: Finns det rutiner och riktlinjer för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser och är dessa kända i verksamheten?

Ja.

Vi bedömer att det finns rutiner och riktlinjer för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser som utgår från föreskrifter och allmänna råd om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården (HSLF-FS 2017:37).

Krav- och kvalitetsboken reglerar att dessa ska användas för primärvården och det görs även i hälso- och sjukvårdsförvaltningen genom det "Gröna häftet".

2.2 Styrning och uppföljning

Revisionsfråga 2: Sker det en styrning och uppföljning av hur verksamheten arbetar med läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser?

lakttagelser

Hälsoval: I Region Örebro läns krav- och kvalitetsbok som utgör förfrågningsunderlag med förutsättningar för att bedriva primärvård, beskrivs att läkemedelsgenomgångar ska genomföras enligt regionens fastställda riktlinjer. I krav- och kvalitetsboken finns följande mätetal och mål som har en bäring på granskningsområdet:

- Mätetal: Genomförda läkemedelsgenomgångar i samverkan med kommunerna
 - Mål: Alla patienter med i SÄBO och hemsjukvård skall erhålla fördjupad läkemedelsgenomgång minst en gång per år i samband med läkarbesök
- Mätetal: Genomförda läkemedelsgenomgångar till patienter 75 år och äldre med fem och fler läkemedel.
 - Mål: Alla i målgruppen ska erhålla enkel läkemedelsgenomgång minst en gång per år i samband med läkarbesök.

I uppföljningsplan (Bilaga 4, Krav- och kvalitetsbok) beskrivs att en prestationsbaserad ersättning på 17% av den total målrelaterade ersättningen utgår för de läkemedelsgenomgångar som görs i SÄBO och hemsjukvård samt till patienter 75 år och äldre med minst fem läkemedel. I uppföljningsplan beskrivs vidare att statistik av måluppfyllelse läses av i uppföljningsportalen tre gånger per år. En utbetalning av ersättning görs tre gånger per år till vårdcentralerna. Ersättning för fördjupad läkemedelsgenomgång ger vårdcentralen 855 kronor och 235 kronor för en enkel läkemedelsgenomgång. Ersättningen utbetalas en gång per år per patient. För att vårdcentralen ska få ta del av ersättningen ska ansvarig läkare i läkemedelsmodulen kryssa i om en enkel eller fördjupad läkemedelsgenomgång har utförts.

I årsrapport 2021 Hälsoval Örebro län presenteras statistik över antal genomförda och registrerade läkemedelsgenomgångar (enkla- och fördjupade). Värt att notera är att statistiken visar antal genomförda läkemedelsgenomgångar då det vid tiden för granskningen inte fanns några uppsatta målnivåer.

Hälsoval Örebro län genomför årligen en uppföljningsdialog med vårdcentralerna och deras resultat kopplat till bland annat läkemedelsgenomgångar.

Område Specialiserad vård: Inom område specialiserad vård sker styrning av läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser genom dokument *Riktlinjer och rutiner för ordination och hantering av läkemedel (2022-04-05)* även kallat "Gröna häftet". I hälso- och sjukvårdsnämndens och förvaltningens verksamhetsplan finns inga mål och mätetal kopplade till läkemedelsgenomgångar eller läkemedelsberättelser. Målet är enligt de intervjuade att läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser ska utföras enligt författningen. Verksamheterna inom specialiserad vård genomför årligen en uppföljning över antalet genomförda läkemedelsberättelser. Vi har tagit del av statistik för område medicin.

En årlig uppföljning görs i patientsäkerhetsberättelsen 2021 över antalet enkla och fördjupade läkemedelsgenomgångar. I nuläget genomförs ingen regional uppföljning av antalet genomförda läkemedelsberättelser eller vårdssammanfattning med läkemedelsjusteringar.

2.1.2 Bedömning

Revisionsfråga 2: Sker det en styrning och uppföljning av hur verksamheten arbetar med läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser?

Delvis.

Vi bedömer att det sker en styrning och uppföljning av läkemedelsgenomgångar via krav- och kvalitetsboken för länets vårdcentraler. Det saknas vid tiden för granskningen målnivåer, vilket gör det svårt att överblicka vårdcentralernas resultat.

För den specialiserade vården sker styrning via rutiner och riktlinjer och det finns inga mål kopplade till läkemedelsgenomgångar eller läkemedelsberättelser. Uppföljning görs årligen av läkemedelsberättelse per verksamhetsnivå.

Det sker en årlig uppföljning via patientsäkerhetsberättelsen för läkemedelsgenomgångar för samtliga av regionens verksamheter på en aggregerad nivå.

2.3 Läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser i tillräcklig utsträckning

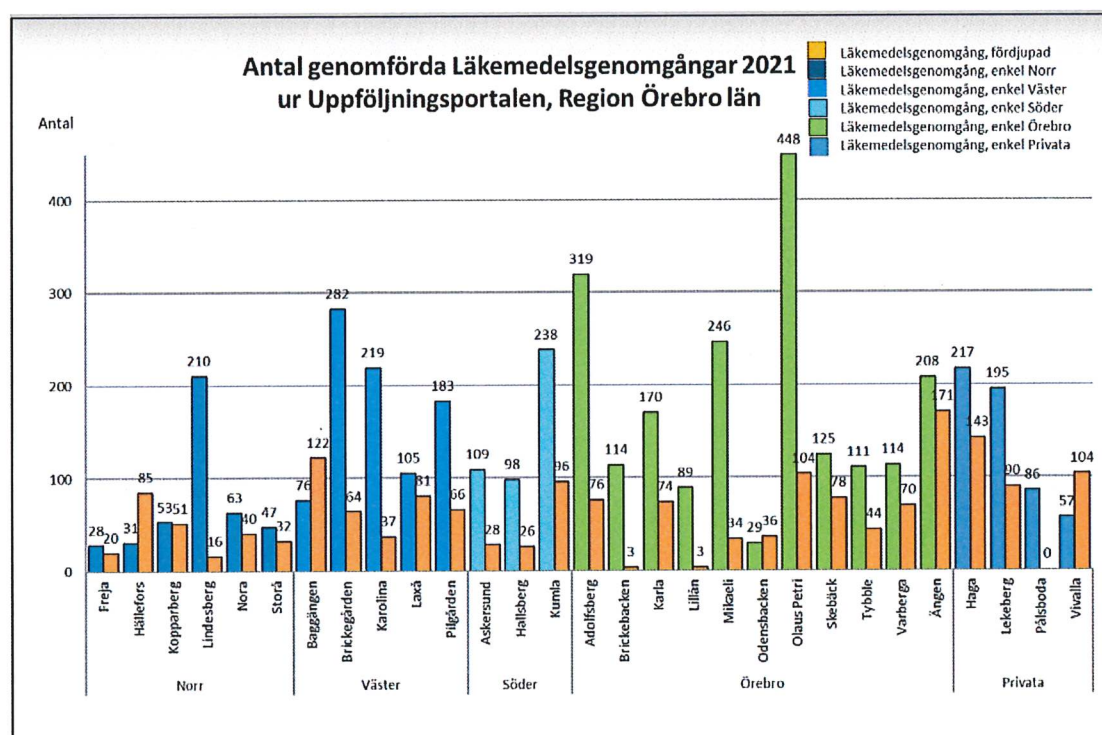
Revisionsfråga 3: Sker läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser i tillräcklig utsträckning inom länets hälso- och sjukvård?

2.3.1 Iakttagelser

Inom Region Örebro län genomförs läkemedelsgenomgångar i såväl primärvård som specialiserad vård. Som beskrivs i revisionsfråga 2 sker en uppföljning av läkemedelsgenomgångar i primärvården tre gånger per år.

I årsrapport 2021 Hälsoval Örebro län presenteras statistik per område och per vårdcentral. Statistiken visar att antalet registrerade läkemedelsgenomgångar skiljer sig åt mellan vårdcentralerna. I modulen för läkemedel ska läkaren i läkemedelsmodulen kryssa i om en enkel eller fördjupad läkemedelsgenomgång har genomförts. Intervjuade representanter beskriver att läkemedelsgenomgångar görs i en högre utsträckning än vad som kan ses i statistiken. Det beskrivs att registrering av läkemedelsgenomgångar har en stor utvecklingspotential hos merparten av vårdcentralerna.

Som tidigare beskrivits saknas målnivåer, vilket innebär att statistiken inte tar hänsyn till hur stor del av patienterna som uppfyller regionens uppsatta kriterier.

Figur 1: Andelen genomförda läkemedelsgenomgångar 2021 vårdcentraler

Enligt intervjuer med hälsoval Örebro län visar deras uppföljning 2015–2019 att antalet läkemedelsgenomgångar ökade, men minskade under pandemin. Det finns därför en uttalad ambition om att de ska öka.

En uppföljning på regionnivå av enkla och fördjupade läkemedelsgenomgångar görs via patientsäkerhetsberättelsen. I patientsäkerhetsberättelsen görs ingen uppdelningen mellan primärvård och specialiserad vård.

	Enkel läkemedelsgenomgång	Fördjupad läkemedelsgenomgång
2021	9966	3527
2020	7826	2959

Av intervjuer beskrivs att det finns ett behov av att komplettera de befintliga kvalitetsgranskningarna som görs kopplat till de enkäter som skickas ut till verksamheten. Det beskrivs vidare ett komplement är att genomföra mätningar via journalgranskning. Intervjuade menar att det är ett fokus på att genomföra och att räkna antalet genomförda läkemedelsgenomgångar, och mindre grad en utvärdering av kvaliteten på dem.

2.3.2 Bedömning

Revisionsfråga 3: Sker läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser i tillräcklig utsträckning inom länets hälso- och sjukvård?

Ej bedömt.

Bedömningen grundar sig på att det i nuläget saknas uppsatta mål för område specialiserad vård för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser. Uppföljning av läkemedelsgenomgångar görs via patientsäkerhetsberättelsen.

För primärvården finns det mål och mätetal och en regelbunden uppföljning sker. I och med att det inte finns några målnivåer är det inte heller möjligt att bedöma huruvida de är tillräckligt eller ej.

Sammantaget gör det att revisionen inte kan uttala sig om läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser görs i tillräcklig utsträckning.

2.4 Återkoppling till styrelse och nämnd

Revisionsfråga 4: Följs läkemedelsgenomgång och läkemedelsberättelse upp av ansvarig styrelse/nämnd?

2.4.1 Iakttagelser

Regionstyrelsen fattade beslut om den nya krav-och kvalitetsboken RS 2021-11-23 §281 där läkemedelsgenomgångar finns med som en del som är kopplade till den prestationsbaserade uppföljningen. Regionstyrelsen har tagit del av hälsovals årsrapport för år 2021. I årsrapporten redovisas resultaten av den samlade uppföljningen för 2021 både för Hälsoval Örebro län som helhet och för respektive vårdcentral.

I hälso-och sjukvårdsnämndens årsredovisning för år 2021 samt delårsrapport 1 2022 redovisas kostnader för läkemedel samt läkemedelskommitténs roll i kunskapsstyrningen. Däremot presenteras inte utfallet för läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser.

Vid hälso-och sjukvårdsnämndens sammanträde HS 2020-04-27 ges information om § 69 läkemedelsgenomgångar. Det beskrivs att Region Örebro län tillsammans med länets kommuner har tagit fram en överenskommelse "Rutin för läkemedelsgenomgång

i samverkan". Därtill presenteras statistik över antalet genomförda läkemedelsgenomgångar 2017–2021 i primärvården och i slutenvården.

I Patientsäkerhetsberättelsen år 2021 redovisas som tidigare beskrivet antalet genomförda läkemedelsgenomgångar uppdelade på enkla och fördjupade läkemedelsgenomgångar. Enligt patientsäkerhetsberättelsen år 2021 har fler verksamheter inom specialiserad vård genomfört utbildningsinsatser riktade till läkare kring ordination av läkemedel, läkemedelsmodulen samt journaldokumentation. Förvaltningsgemensamma styrande dokument kring vårddokumentation och dokumentation av läkemedel i journal beskrivs ha utvecklats för att skapa bättre enhetlighet och säkerhet.

2.4.2 Bedömning

Revisionsfråga 4: Följs läkemedelsgenomgång och läkemedelsberättelse upp av ansvarig styrelse/nämnd?

Delvis.

Vi bedömer att styrelse och nämnd i stort får en återrapportering i förhållande till uppsatta mål och det arbetet som bedrivs inom området. Både styrelse och nämnd tar del av patientsäkerhetsberättelsen där läkemedelsgenomgångar finns med.

Regionstyrelsen får en återrapportering utifrån årsrapporten i krav- och kvalitetsboken.

I Hälso- och sjukvårdsnämnden sker en dialog kring läkemedelsområdet generellt, men inte frekvent kopplat till läkemedelsgenomgångar och läkemedelsberättelser.

Det har inte fattats några beslut med anledning av rapporteringen utan informationen läggs till handlingarna.

22-10-26

Rebecka Hansson

Louise Tornhagen

Uppdragsledare

Projektledare

Denna rapport har upprättats av Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (org nr 556029-6740) (PwC) på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Region Örebro enligt de villkor och under de förutsättningar som framgår av projektplan från den 2022-03-08. PwC ansvarar inte utan särskilt åtagande, gentemot annan som tar del av och förlitar sig på hela eller delar av denna rapport.